

3. Колшанский Г.В. Соотношение субъективных и объективных факторов в языке. — М.,1975.
4. Коцюбинський М. Вибрані твори. — К., 1974.
5. Огієнко (Митр. Іларіон) Українська культура. — К., 1985. — 2 вид.
6. Радевич-Винницький Я. Україна: від мови до нації. — Дрогобич,1997.
7. Русанівський В.М. Єдиний мовно-образний простір української ментальності// Мовознавство. — 1993. — №6.
8. Скалкин В.Л. Коммуникативные упражнения на английском языке. — М.,1983.

Н. Р. Григорян, Н. Ю.Міллер

ПРОСОДИЯ АПЕЛЯТИВНИХ ТЕКСТІВ В УКРАЇНСЬКІЙ І АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Резюме

Стаття присвячена вивченню просодії апелятивних текстів в українсько-му та англійському мовленні.

Ключові слова: текст, українська мова, англійська мова, просодія.

Summary

This article deals with the investigation of prosody of the texts of appeal in Ukrainian and English speech.

Key words: text, Ukrainian language, English language, prosody.

Основний зміст апелятивного типу тексту полягає в тому, що емітент дає можливість зрозуміти реципієнту, що він спонукає його до висловлення своєї думки стосовно чого-небудь (вплив на думку) або здійснення певної дії (вплив на поведінку). Апелятивна функція може бути виражена такою парафразою: *Я (емітент) закликаю тебе (реципієнта) висловити свою думку (позицію) або здійснити певну дію*. Основними видами текстів з апелятивною функцією є: прохання, наказ, переконання, пропаганда. Апелятивна функція може сигналізувати експліцитно за допомогою таких перформативних дієслів як *закликати, приписувати, наказувати, просити, радити, рекомендувати, питати, клопотати, вимагати, доручати*.

Грамматичним індикаторам апелятивної функції відповідають:
1. Наказовий спосіб, що вживається в рекламних слоганах.
2. Інфінітивні конструкції. Інфінітив через свою короткість і простоту найбільш часто зустрічається в інструкціях щодо обслуго-

вування та експлуатації устаткування, в кулінарних рецептах тощо. Такі види текстів характеризуються особливим варіантом апелятивної функції. Емітент не вимагає від реципієнта негайного виконання приписуваних дій, він лише інформує про певну послідовність необхідних етапів. У лінгвістичних дослідженнях таке специфічне вираження апелятивної функції позначається поняттям *інструкція*. 3. Питальне речення. За допомогою питальних конструкцій емітент закликає реципієнта до повідомлення інформації. Відповідні індикатори можна знайти в таких типах текстів як анкети, газетне інтерв'ю, підручник (у завданнях із питаннями й відповідями).

Апелятивна функція спрямована на адресата повідомлення (наказ, заклик, залякування тощо), і реферативна функція (пізнавально-логічна: повідомлення нового, невідомого, відштовхуючись від уже пізнаного) реалізується з різним ступенем яскравості і послідовності залежно від виду мистецтва, роду, жанру художнього твору, стилістичного напрямку [1:9; 7:36]. Апелятивна (впливова) функція є домінуючою в аргументативних діалогічних єдностях.

Об'єктом пропонованого дослідження є аргументативний дискурс, який передає семантичну категорію переконання.

Огляд матеріалу з досліджуваної проблеми дає змогу зробити висновок про те, що категорія переконання безпосередньо пов'язана з активністю особистості. Прояв переконання характеризується і зумовлюється соціальною і духовною діяльністю особистості як носієм певного структурного елемента — переконаності і певного способу переконливого впливу. Ступінь ефективності переконливого впливу залежить від пізнавального інтересу, зацікавленості, що лежать в основі емоційно-вольової спрямованості особистості [8:29]. До основних вимог, які розкривають механізми переконливого впливу відносяться: 1) вірне теоретичне розв'язання питання, яке забезпечує успіх; 2) спираючись на точні, достовірні, конкретні факти, які допускають перевірку; 3) зрозумілість, простоту, дохідливість, урахування аудиторії; 4) плановий, логічний, послідовний виклад матеріалу з чіткими і переконливими висновками [2:32].

Переконання — це такий спосіб впливу на свідомість людей,

ефективність якого визначається характером співвідношення в суспільній свідомості емоційних і раціональних моментів. При цьому характер прояву раціонального та емоційного в переконанні можна розглядати у двох аспектах: пізнавальному й оціночному, оскільки, з одного боку, переконання виступає як об'єктивне відображення дійсності у вигляді знань, а з іншого — як оцінка, як відношення суб'єкта до об'єкта, який оцінюється [5:329].

Метою пропонованої роботи є опис експериментально-фонетичного аналізу інтонаційної організації переконання в англійській та українській озвученій мові.

Озвучена мова, як відомо, членується на відрізки залежно від структурних особливостей і ступеня смислової закінченості. Максимальний ступінь закінченості має текст як найвища одиниця в ієрархії мовних одиниць. Текст поділяється на надфразові єдності. Ураховуючи особливості інтонаційної структури, ступеня семантичної наповненості й розкриття теми вважається за доцільне визнати наявність двох типів надфразових єдностей — макротематична єдність (МакТЕ) та мікротематична єдність (МікТЕ). Макротематична єдність — функціонально, семантично й структурно узгоджена надфразова єдність тексту, що розкриває тему в цілому, вичерпує її зміст. Мікротематична єдність — функціонально, семантично й структурно узгоджена надфразова комунікативна єдність тексту, що виражає семантично зв'язаний виклад однієї з тем, що містяться в тексті, і забезпечує єдність розділу теми [3:94]. Як правило, МакТЕ складається з кількох МікТЕ; МікТЕ складається, як правило, з кількох фраз, які є наступною одиницею синтаксичного та інтонаційного членування, має менший ступінь семантичної завершеності і особливості будови семантичної структури, що відрізняють її від МакТЕ. Фраза може складатися з кількох синтагм, які є наступною одиницею структурно-інтонаційного членування мови, і відрізняється меншим від фрази ступенем синтаксичної й семантичної завершеності [6:57].

Основна інформація про інтонаційну будову фрази міститься, в основному, у початкових і кінцевих ділянках фрази. Середня частина фрази є високоінформативною тільки у випадку наявності в ній семантично виділеного ключового слова. Виходя-

чи з цього, в ЛЕФ ОНУ, при вивченні інтонації ізольованих фраз, вимірювались акустичні параметри так званих структурних елементів висловлювання — початкового ненаголошеного складу, першого наголошеного складу, ядра і закінчення, а також акустичні параметри семантично виділених ділянок фрази — ключових слів [4:16].

Матеріалом експериментального дослідження послужили 18 апелятивних текстів, які реалізовували функцію переконання: 9 англійських і 9 українських. Тексти були начитані 3 дикторами-англійцями і 3 дикторами-українцями.

Мова дикторів була визнана експертами такою, що відповідає нормам сучасної англійської й української мов. Текстологічне просодичне дослідження містить такі акустичні параметри: 1. Частотні характеристики лексичних функцій $F_{\text{пик}}$ та $F_{\text{мін}}$, значення ЧОТ синтагми, фрази, МікТЕ, МакТЕ (Гц), які обчислюються так: $F_{\text{пик}}$ фрази — максимальне значення ЧОТ у фразі (якщо фраза складається з кількох синтагм, відзначено значення $F_{\text{пик}}$ у кожній синтагмі)

$$F_{\text{пик}} \text{ МікТЕ} = \frac{\Sigma F_{\text{max}} \text{ фраз у МікТЕ}}{n \text{ фраз у МікТЕ}} \text{ (Гц)}$$

$$F_{\text{пик}} \text{ МакТЕ} = \frac{\Sigma F_{\text{max}} \text{ МікТЕ в МакТЕ}}{n \text{ МікТЕ в МакТЕ}} \text{ (Гц)}$$

На підставі отриманих даних обчислено рівень і частотний діапазон фраз, що складають надфразову єдність і надфразову єдність в цілому.

2. Частотний рівень $F_{\text{ур}}$ синтагми, фрази, МікТЕ, МакТЕ (Гц) обчислюється за формулами:

а.

$$F_{\text{ур}} \text{ фрази} = \frac{\Sigma F_{\text{пик}} \text{ РБ}}{n \text{ РБ}}, \text{ де РБ — ритмоблок}$$

б.

$$F_{\text{ур}} \text{ МікТЕ} = \frac{\Sigma F_{\text{ур}} \text{ фраз у МікТЕ}}{n \text{ фраз}}$$

с.

$$F_{\text{ур}} \text{ МікТЕ} = \frac{\Sigma F_{\text{ур}} \text{ МікТЕ}}{n \text{ МікТЕ}}$$

3. Частотний діапазон фрази, МікТЕ, МакТЕ (відн.од.)

а.

$$F_{\text{д}} \text{ фрази} = \frac{F_{\text{max}} \text{ фрази}}{F_{\text{min}} \text{ фрази}}$$

б.

$$F_{\text{д}} \text{ МікТЕ} = \frac{F_{\text{max}} \text{ МікТЕ}}{F_{\text{min}} \text{ МікТЕ}}$$

4. Тональний контур закінчення (F_{cont})

НС — низький спадний

ВС — високий спадний

СС — середній спадний

В-С — висхідно-спадний

Інтенсивність

1. Енергетична наповненість (E_n)

$$E_n \text{ фрази} = \frac{\Sigma \text{ піків РБ фрази}}{n \text{ піків РБ}} \text{ (ум.од.)}$$

$$E_n \text{ МікТЕ} = \frac{\Sigma E_n \text{ фраз}}{n \text{ фраз}}$$

$$E_n \text{ МакТЕ} = \frac{\Sigma E_n \text{ МікТЕ}}{n \text{ МікТЕ}}$$

Тривалість (t) — мсек..

1. Темп (Т)

$$\text{Темп фрази} = \frac{\Sigma t V}{N V}, \text{ де } V \text{ — наголошений склад}$$

$$\text{Темп МікТЕ} = \frac{\Sigma t \text{ фраз}}{n \text{ фраз}}$$

$$\text{Темп МікТЕ} = \frac{\Sigma t \text{ МікТЕ}}{n \text{ МікТЕ}}$$

2. Обсяг паузації (Π_0)

$$\Pi_0 \text{ фрази} = \frac{\Sigma \text{внутрішньо фразових пауз (мсек.)}}{n \text{ внутрішньо фразових пауз}}$$

$$\Pi_0 \text{ МікТЕ} = \frac{\Sigma \Pi_0 \text{ пауз МікТЕ}}{n \text{ пауз МікТЕ}}$$

Проводився систематичний опис акустичних параметрів англійських і українських апелятивних текстів, виділених методом комп'ютерного аналізу. Результати комп'ютерного аналізу виявили певні просодичні відмінності в українських і англійських апелятивних текстах.

В апелятивних англійських текстах переконання частотні характеристики ключових фраз відрізняються найбільшими значеннями частотного рівня та частотного діапазону від аналогічних показників початкових і заключних фраз. У свою чергу, значення частотного рівня і частотного діапазону початкових фраз відрізняються більшими показниками порівняно з заключними фразами, але поступаються показникам ключових фраз. Частотний діапазон ключових фраз дещо ширший за показники початкових і заключних фраз. Частотний рівень МікТЕ в цілому і частотний діапазон менший, ніж в окремих фразах тексту.

Аналогічні закономірності виявлені при аналізі частоти рівня й частотного діапазону експериментальних текстів в українській мові.

Розбіжності в закономірностях розподілу характеристик ЧОТ в апелятивних текстах, які начитані дикторами-чоловіками і дикторами-жінками, не спостерігались. Більш високі значення частотних характеристик у жінок пояснюються функціональними особливостями жіночих голосів порівняно з чоловічими.

Далі в роботі були розглянуті результати комп'ютерного аналізу з визначення характеру руху тону, закінчення й частотності тональних фінальних тонів в апелятивних текстах. Англійські озвучені тексти переконання характеризуються дещо більшою

кількістю середніх спадаючих тонів і значно меншою кількістю низьких спадаючих тонів. Переконання в українській мові характеризується значно більшою кількістю середніх спадних тонів (від 44% до 48%). Частотність середнього тонального контуру в досліджених текстах в англійській мові була значно меншою.

Таким чином, результати комп'ютерного аналізу підтверджують значну роль характеру тонального закінчення в диференціації апелятивних текстів в англійській і українській мовах.

Розглядаючи результати комп'ютерного аналізу енергетичних характеристик інтенсивності і тривалості в англійських апелятивних текстах, спостерігаються відмінності в показниках тривалості досліджуваних параметрів у початкових, ключових і заключних фразах.

Зіставляючи середні дані темпу апелятивних текстів, можна побачити, що ключові фрази характеризуються дещо уповільненим темпом; початкові фрази відрізняються більш прискореним темпом порівняно із заключними фразами.

В українській звучній мові зафіксовано, що ключові фрази вимовляються з уповільненим темпом; заключні фрази характеризуються більш прискореним темпом.

Розглядаючи тривалість апелятивних текстів, можна побачити розбіжності у тривалості початкових, заключних і ключових фраз. Темп вимови початкових фраз переконання складає 230 мс; заключних — 242 мс, ключових — 295 мс.

Обсяг паузації в усіх видах текстів певним чином залежить від місця локалізації пауз у висловлюванні. На стиках фраз відмічається реалізація більш коротких пауз, ніж на стиках мікротематичних єдностей. В апелятивних текстах переконання можна спостерігати збільшення тривалості пауз, що можна пояснити комунікативною інтенцією самого переконання. Зафіксовані в дослідженні закономірності обсягу паузації характерні для англійської й української мов.

Апелятивні тексти переконання, які виконують функцію впливу на адресата, відрізняються більшим ступенем інтенсивності, більшим темпом вимови і більшим обсягом паузації.

1. **Анисимова Е.Е.** Коммуникативные нормы немецких апеллятивных текстов. Автореф. канд.дис. — Одесса .
2. **Баранов А.Н., Сергеев В.М.** Лингвопрагматические механизмы аргументации // Рациональность, рассуждение, коммуникация (логико-методологический анализ). — К., 1987.
3. **Бровченко Т.А.** О просодике коммуникативных единиц монологической речи // Интонация. — К., 1978.
4. **Бровченко Т.А., Волошин В.Г.** Обобщенный интонационный контур как форма изображения речевого сигнала // Тезисы докл. на Всесоюзной школе-семинаре АРСО — 13. — Новосибирск, 1984.
5. **Демьянков В.З.** Эффективность аргументации как речевого воздействия // Проблемы эффективности речевой коммуникации. — М., 1989.
6. **Дубовский Ю.А.** Анализ интонации устного текста и его составляющих. — Минск, 1978.
7. **Козлова А.Т.** Апеллятивная функция языка в устном призыве // Культура народов Причерноморья. — №3. — Одесса, 1997.
8. **Сосновцева Т.И.** Роль просодии в реализации семантической категории убеждения в аргументированных диалогических единствах. Дис.канд.филол.-наук. — М., 1992.

Н. О. Кравченко

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ САКРАЛЬНОСТІ В ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКИХ Й АНГЛІЙСЬКИХ ПРОПОВІДЕЙ

Резюме

Робота присвячена дослідженню лексичних засобів реалізації сакральності в текстах українських та англійських проповідей.

Ключові слова: українська мова, англійська мова, сакральний текст, лексика.

Summary

The article deals with the investigation of sacral vocabulary realisation in Ukrainian and English sermons.

Key words: Ukrainian language, English language, sacral text, lexics.

Мова та релігія належать до тих чинників, які визначають народний менталітет (культурно-психологічну своєрідність народу) і при цьому впливають на формування як індивідуально-неповторних, так і деяких спільних з іншими народами групових рис [8:37]. Віра у визначальний вплив мови на духовний розвиток народу лежала в основі філософії мови Вільгельма фон Гумбольдта. Ідеї Гумбольдта про вплив мови на народну свідомість розвинув